

Věta jest výraz složený, svůj vlastní význam mající, jehož některé části samy o sobě něco znamenají; neboť neskládá se každá věta ze sloves a jmen, jako na př. známá definice člověka (tvoř dvounohý chodící), ale připouští se, že může být věta bez slovesa; avšak vždycky bude mít věta část, jež něco znamená, jako jest na př. Kleon ve větě "Kleon jde". Věta může být jednotná dvojím způsobem, buď tím, že znamená jednu věc, anebo spojením většího počtu částí, jako jest jednotná na př. Ilias. Definice člověka jest jednotná, protože znamená jednu věc.

XXI. Druhy jména podstatného (i přídavného) jsou jednoduché nebo dvojité. Jednoduchým nazývám to, které není složeno z částí, samostatný smysl majících, jako "zem". Dvojitě zase skládá se buď z částí významné a bezvýznamné (ale v celém slově samostatný význam mající), anebo z částí význam majících. Může však být jméno také trojnásobné a čtyřnásobné, ba i mnohonásobné, jako jest většina slov slavnostních, na příklad Hermokaikoxanthos.

Každé substantivum jest buď obyčejné, nebo dialektické, nebo metaforické, nebo ozdobné, nebo uměle utvořené, nebo rozšířené, nebo zkrácené nebo pozměněné. Obyčejným nazývám to, kterého užívají všichni, dialektickým pak, kterého užívají jen někteří; i jest patrné, že totéž slovo může být dialektické i obyčejné, ale ovšem ne týmiž lidmi; na př. σίγῃ (kopí) jest u Kypranů slovo obyčejné, ale nám je dialektické.

Metafora jest přenesení jména z jedné věci na druhou, a to buď z rodu na druh, nebo z druhu na jiný, nebo z jednoho druhu na jiný, anebo podle obdoby. Jako příklad z rodu na druh uvádím: "Zde stojí moje loď"; neboť zakotvení jest jakýsi druh stání. Z druhu na rod: "Věru deset tisíc slavných skutků vykonal Odysseus"; neboť deset tisíc jest tolik, co mnoho, pročť se slova toho (μόριοι) užívá nyní ve smyslu "mnoho". Z druhu jednoho na jiný druh na př.: "koněm život vyčerpav" a "uřav nelítostným kovem"; zde básník užil

slova vyčerpati ve smyslu utnouti a utnouti ve smyslu načerpati; neboť obě slova znamenají jakési oddělování.

Analogií nazývám, když druhý člen se má stejně k prvnímu jako čtvrtý ke třetímu; neboť básník místo druhého položí čtvrtý nebo místo čtvrtého druhý. A někdy přidávají k metafoře, čeho se týče. Uvádím příklad: "číše má se k Dionysovi jako štít k Areovi"; básník nazve tedy číši "štítem Dionýsovým" a štít "číší Areovou". Anebo stáří má se k životu jako večer ke dni; nazve tedy večer "stářím dne" a stáří "večerem života" anebo, jak řekl Empedokles, "západ života". V některých případech nemáme určitého slova pro analogii, ale nicméně bude možno vyjádřiti se způsobem podobným, na př. pro rozhazování semene máme slovo rozsévati, ale nemáme podobného slova pro vysílání žáru ze slunce; ale to je ve stejném poměru k slunci, jako rozsévání k semeni; proto jest správně řečeno: "rozsévaje božstvem daný žár". A jest možno užiti tohoto způsobu metafor i jinak: dáti mu jiné jméno, ale odňiti mu něco k němu patřícího, jako kdyby někdo nazval štít ne "číší Areovou", ale "číší bez vína".

Uměle utvořené jest slovo, které vůbec nikdo neužívá, ale básník samojediný je klade - jsou, jak se zdá, některá slova taková - na př. praví-li místo χέρσας (rohý) ἐρνύγας (větévky) nebo místo "kněz" (ἱερεύς) "modlitel" (ἀρητήρ).

Rozšířené je slovo, užije-li se v něm samohlásky delší než je pravidlem nebo má-li slabiku vloženou; zkrácené pak jest, je-li z něho něco vyňato. Příklady slova rozšířeného jsou tvary πόλεως a πόληος, jakož i Πηλεΐδου a Πηληϊάδεω, zkrácené tvary χρί (místo χριθή), δω (m. δωμια) a ὄψ (m. ὄψις) ve verši μία γίνεται ἀμφοτέρων ὄψ.

Pozměněné je slovo, jestliže básník jednu část jeho tvaru ponechá a druhou utvoří, na př. ve verši δεξιτερὸν χατὰ μαζόν je δεξιτερὸν místo δεξιόν.

Ze substantiv jsou některá rodu mužského, jiná rodu ženského a jiná rodu středního. Mužská jsou ta, která se končí v hlásky v, p, s

a v ty, která jsou s touto složený - jsou to dvě ψ a ξ -, ženská, která se končí v dlouhé samohlásky v a ω a v samohlásku α, která může být zdloužena. I jest tedy stejný počet zakončení pro rod mužský i ženský; neboť ψ a ξ jsou totéž jako ζ. Žádné substantivum nekončí hláskou němou ani krátkou samohláskou. Na ι zakončena jsou pouze tři μέλι (med), γόμμη (gumma), πέπερι (pepř). Na υ končí pět slov τὸ πῶς (stádo), τὸ ὠπτο (hořčice), τὸ γόνυ (koleno), τὸ δόρυ (kopí), τὸ ἄστυ (město). Substantiva středního rodu končí týmiž samohláskami a souhláskami ν, ρ, ζ.

XXII. Přední vlastností básnické dikce jest, aby byla jasná a nebyla nízká. Nejjasnější jest, skládá-li se z obyčejných slov, ale jest nízká. Toho dokladem jsou básně Kleofontovy a Sthenelovy. Velebná však jest a vyhýbá se všednosti, užívá-li slov neobvyklých; neobvyklými míním slova dialektická, metafor, tvary roztržštěné a vůbec vše, co se přiči obyčejné řeči. Jestliže však užije všech podobných výrazů, povstane buď hádanka nebo barbarismus; ze samých metafor hádanka, z dialektických slov barbarismus. Povaha hádanky tkví totiž v tom, že ačkoli se míní věci skutečné, spojí se věci nemožné - to není možno učinit spojením skutečných slov, nýbrž spojením metafor - na př.:

Spatřil jsem, jak muži muž mēd na tělo připínal ohněm

(t.j. jak lékař sázel baňky) a podob. Ze slov dialektických vzniká barbarismus.

Řeč básně má tedy být jaksi promíšena uvedenými druhy slov; neboť slova dialektická, metafor, figury a ostatní uvedené druhy zamezí všednost a nízkost, obyčejná slova pak způsobí jasnost. Nemalou měrou přispívá k jasné a vybrané mluvě prodloužení, zkrácení a pozměnění slov; neboť na jedné straně jejich odchylka od obyčejnosti způsobí právě svou neobvyklostí mluvu vybranou, ale na druhé straně svou shodou s obyčejným výrazem mluvu

jasnou. Proto neprávem vyčítají ti, kteří kárají tento způsob mluvy a posmívají se Homerovi, jako na př. Eukedes starší, jenž říkal, že jest snadno dělati verše, jestliže bude dovoleno slabiky prodlužovati, jak kdo chce, složiv na posměch verše v tomto slohu:

Ἐπιχάρην εἶδον Μαραθῶναδε βᾶδιζοντα
οὐχ ἄν ἐράμενος τὸν ἐχέινου ἐλλεβόρον.

Ovšem nápadně užívati tohoto způsobu je směšné, ale mírné užívání hodí se ke všem druhům; neboť užíval-li by kdo metafor, slov z nářečí a dalších druhů nevhodně a schválně pro smích, svého výsledku by dosáhl.

Jak však se liší užívání vhodných slov v básních, možno pozorovati, vkládají-li se do verše slova obyčejná. Že mám pravdu, poznal by každý, kdo by místo výrazu dialektického nebo metafor a jiných figur kladl slova obyčejná. Na př. Euripides složil týž verš jako Aischylos, přeměniv pouze jediné slovo, dav na místo obyčejného a obvyklého slova slovo vybrané; jeho verš jeví se krásným, Aischylův prostým. Aischylos totiž ve Filoktetu napsal:

A nemoc, jež jí stále z masa nohy mé

Euripides však položil místo "jí" "má hody":

A nemoc, jež má hody z masa nohy mé

A rovněž by tak bylo, kdyby někdo ve verši:

teď však takový křeček a tintěra beze vší síly

dosadil slova obyčejná:

teď však takový malý a skrovný beze vší síly

anebo kdyby tak učinil ve verši:

přistaviv nevelký stůl a nevzhlednou židlici k němu
přistaviv bídny stůl a ošklivou židlici k němu

a rovněž kdyby místo "břehy řvou" řekl "břehy vřeští".

Arifrades posmíval se tragickým básníkům, že užívají výrazů, kterých by nikdo v skutečné řeči nevyslovil, jako $\delta\omicron\mu\acute{o}\tau\omega\nu \acute{\alpha}\pi\omicron$ nikoliv $\acute{\alpha}\pi\omicron \delta\omicron\mu\acute{o}\tau\omega\nu$ a $\text{'}\chi\iota\lambda\lambda\acute{\epsilon}\omega\varsigma \pi\acute{\epsilon}\rho\iota$ nikoli $\pi\acute{\epsilon}\rho\iota \text{'}\chi\iota\lambda\lambda\acute{\epsilon}\omega\varsigma$, nebo výrazů $\sigma\acute{\epsilon}\theta\epsilon\nu$, $\acute{\epsilon}\gamma\omega \delta\acute{\epsilon} \nu\upsilon$ a j. pod. Ale všechny takové výrazy, poněvadž to nejsou slova obyčejná, dodávají řeči nevšedního rázu - to on nevěděl. A jest to velká věc užívatí náležitě každé z uvedených ozdob řeči, i složených slov z nářečí, daleko však největší jest dobrým tvůrcem metafor. Neboť tuto přednost jedinou nelze převzít od jiného, ba jest to známkou dokonalosti; tvořiti dobré metafory znamená totiž pozorovati podobnost mezi věcmi. Slova složená nejlépe se hodí pro dithyramby, slova z nářečí pro básně epické, metafory pro poesii iambickou. V básních epických lze užíti s prospěchem všech druhů, o kterých jsme se zmínili, v básních iambických pak, ježto co nejvíce napodobují skutečnou řeč, hodí se taková slova, kterých by člověk užil v řeči, t. j. slova obyčejná, metafory a figury.

O tragedii a dramatickém podobenství postačí nám, co bylo řečeno.

Část třetí

O poesii epické

XXIII. Co se týče básnictví epického veršem napodobujícího, jest patrné, že děje musí být sestaveny dramaticky jako v tragédiích kolem jediné události celé a úplné, mající začátek, střed a konec, aby báseň působila jako jedinečný celý organismus svou vlastní slast. Báseň nesmí být podobna dějepisu, ve kterém nutno vykládati ne o jediném činu, nýbrž o určité době, co se v ní přihodilo jednotlivci nebo mnohým, při čemž každá věc má jen nahodilý vztah k druhé. Neboť jako se ve stejný čas sběhla i námořní bitva u Salaminy i bitva s Karthagiňany na Sicilii, ačkoliv nesměřovaly ke stejnému cíli, tak i v dobách následujících děje se mnohdy jedna věc po druhé a přece z nich nevzniká žádný jediný cíl. Avšak téměř většina básníků počíná si tímto způsobem. Pročež, jak jsme již řekli (kap. VII), jest asi také po této stránce obdivuhodným básníkem Homer proti ostatním, že aniž se pokusil líčiti celou válku (trojskou), ačkoliv měla začátek i konec, neboť báseň byla by příliš velká a nepřehledná, anebo při mírnější délce zamotaná svou rozmanitostí. Takto však, vyprav si jen jednu část, užívá mnohých epizod jako jest seznam lodí a jiné přídávky, kterými protkává svou báseň. Ostatní však básníci skládají báseň o jednom rekoví a o jedné době a o jedné, ale mnohotvárné události, jako skladatel Kypríi nebo Malé Iliady. Pročež z Iliady a z Odysseie lze z každé vytvořiti po jedné tragédii anebo nejvýše po dvou, ale z Kypríi mnoho a z Malé Iliady více než osm jako Spor o zbraň (Achilleovu), Filoktetes, Neoptolemos, Eurypylos, (Odysseus) žebrákem, Lakonské ženy, Dobytí Troje, Odplutí, Sinon a Trojanky.

XXIV. Krom toho má epická báseň míti tytéž druhy jako tragédie (má totiž býti jednoduchá nebo složitá, anebo ethická nebo pathetická) a nevyjímaje hudbu a divadelní předvádění má míti části stejné (neboť vyžaduje peripetii, anagnorisi i částí pathetických),

také myšlenkovou stránku i mluvu má míti dobře uspořádanu. Ty všechny vlastnosti má Homer, a to nejdříve a v míře náležité. Neboť z obou jeho epopéí zastupuje Ilias jednoduchost a pathetičnost, Odysseia složitost (anagnorise jest totiž všude) a ethičnost. Mimo to vyniká Homer mluvou i myšlenkovou stránkou nade všechny básníky.

Liší však se epopéie délkou své skladby a metrem.

Co se týče délky postačí míra, jak jsme ji stanovili (kap. VII.), jest totiž třeba, aby se mohl současně přehlédnouti začátek i konec. A tomu by tak bylo, kdyby byly skladby kratší než staré epopéie a blížily se počtu tragedií, které se provozují o jednom představení. Epická báseň má veliký sklon k rozšiřování své velikosti. V tragediích totiž nelze předváděti několik částí, jako by se děly současně, nýbrž jen to, co se děje na jevišti a jest úlohou herců, avšak v básni epické, poněvadž je to vypravování, lze vypisovati, že mnoho částí se děje současně; tím se zvětšuje velkolepost básně, jsou-li to části vhodné. To jest výhoda epické básně k účinnosti, že posluchače přenáší z jednoho místa na druhé a může vkládati vložky různé délky; neboť jednotejnost brzy přesyť a působí, že tragédie propadají.

Hexametr osvědčil se ze zkušenosti vhodným metrem. Neboť kdyby chtěl někdo skládati báseň epickou v některém jiném metru nebo v několika metrech, jevílo by se to nevhodným; jest totiž hexametr metrum nejkldnější a nejvelebnější - proto připouští velmi často výrazy z nářečí a metafor; vždyť také jest poesie epická slavnostnější než jiné. Ale iambický trimetr a trochejský tetrametr jsou verše pohybu, tento je vhodný k tanci, onen k jednání. Ještě podivnější by bylo, kdyby někdo mísil metra, jako Chairemon. Proto nesložil nikdo delší epickou skladbu v jiném verši než hexamtru, ale, jak jsme řekli, přirozenost sama učí voliti vhodné metrum.

Homer v mnohé jiné příčině zasluhuje chválu, zvláště pak že jediný z básníků dobře ví, co má činiti. Básník sám má mluvit co nejméně, poněvadž v tom směru napodobitelem není. Ostatní

básníci vystupují totiž v celé své básni ve vlastní osobě a napodobují jiné osoby jen málokdy, on však po krátkém úvodě hned předvádí muže nebo ženu nebo nějakou jinou bytost, a nikoho bez povahy, nýbrž každého s určitou povahou.

V tragediích jest ovšem nutno uváděti věci podivuhodné, avšak spíše se hodí do básně epické věc pravdě nepodobná, kterou se nejspíše působí zjev podivuhodný, poněvadž čtenáři nevidí osobu jednající. Neboť (Homerovo) líčení, jak Hektor jest pronásledován, na jevišti ukázalo by se směšným, kdyby Řekové stáli a nepronásledovali ho a Achilleus jim to posuňky zakazoval - ale v epické básni zůstává to skryto. Ale věci podivuhodné jsou příjemné; důkazem toho jest, že všichni, kdo přinášejí poselství, něco přidávají, aby se zalíbili.

Nejvíce pak naučil Homer ostatní básníky, jak se mají vypravovati věci nepravdivé. Spočívá to na mylném soudu. Jestliže totiž když jest jedna věc, jest také druhá, anebo když se jedna věc děje, děje se také druhá, domnívají se lidé, že když jest druhá, tak první jest anebo se stala; ale to jest nesprávné. Proto se musí, je-li věc první nepravdivá, připojiti druhá, která by skutku byla anebo se stala, jestliže by se stala první. Neboť poněvadž víme, že druhá věc je pravdivá, soudí naše duše nesprávně, že i první skutečně jest. Příklad toho máme v Umývání nohou.

Sluší dáti přednost nemožnému, ale pravdě podobnému před možným, ale pravdě nepodobným. Děj se nemá skládati z částí pravdě podobných; nejlépe jest, neobsahuje-li nic pravdě nepodobného, není-li to však možno, nechť je to mimo vlastní děj, jako že Oidipus nevěděl, jak Laios zahynul. Nemá to však býti v dramatech samém, jako v Elekře zpráva o brách pythických nebo Mysiech, kde hrdina, aniž slova promluvil, přišel z Tegece až do Mysie. Proto jest směšné říkati, že by se bez takových prostředků zničil celý děj; neboť se vůbec nemají děje skládati takovým způsobem. Pakli však jej básník tak stanoví a zdá se krásnějším, nutno připustiti i pravdě nepodobnost. Neboť pravdě nepodobnosti v Odyssei,

týkající se vysazení Odyssea na břeh, zajisté byly by nesnesitelné, kdyby je složil básník špatný. Takto však básník ostatními přednostmi zakrývá a zjemňuje, co jest pravdě nepodobné.

O propracování řeči třeba zvlášť usilovati v částech, kde se nic neděje, a které ani charakteristikou ani myšlenkovým obsahem nijak nevynikají; s druhé strany zase mluva příliš skvělá zatemňuje povahy i myšlenky.

XXV. O námitkách a jejich řešení objevilo by se, které a jaké jsou jejich druhy, kdybychom uvažovali takto: poněvadž básník jako malíř nebo jiný výtvarný umělec napodobuje, musí napodobovati pokaždé jedním ze tří způsobů: buď jaké věci byly nebo jsou, nebo za jaké se pokládají a jakými se zdají, nebo jaké býti mají. A to se vyjadřuje buď slovy obyčejnými nebo výrazy neobvyklými nebo metaforami. A jest mnoho úchylek řeči; neboť tu volnost básníkům dáváme.

Mimo to nevyžaduje se stejná přesnost u básníků jako v právním životě nebo v jiném umění. A v básnictví samém musíme rozeznávati dva druhy chyb, jedna se týče podstaty samé, druhá věcí podružných. Neboť jestliže se básník odhodlal napodobiti, ale pochybyl pro svou neschopnost, týče se ta chyba poesie, pakli si nevybral látku správně a líčil na př. jak kůň vykročil oběma pravými nohama, nebo udělal-li chybu v znalosti odborné, jak na př. v lékařství nebo v jiné vědě, anebo vytvořil-li něco neskutečného, netýká se ta chyba poesie. Proto musíme výtky v námitkách řešiti podle těchto úvah:

1. Nejprve přihlédněme k výtkám, týkajícím se samého umění básnického. Věc nemožná jest vytvořena; to je chyba. Ale je to správné, jestliže tím básník dosahuje účelu své básně, o kterém jsme promluvíli, a to činí-li tu anebo onu část důraznější. Příkladem toho může být stíhání Hektora. Pakli však bylo možno dosíci onoho účelu více méně též podle pravidel o tom platících není správné dopustiti se chyby.

2. Dále nutno se tázati, jakého druhu jest chyba, týče-li se podstaty umění či věci podružných. Neboť menší chyba jest, neví-li, že laň nemá rohů, než zobrazil-li ji k nepoznání.

3. Krom toho jestliže se vytýká, že něco není vylíčeno pravdivě, možno věc řešiti takto: "jest to takové, jak to býti má", jakož také Sofokles říkal, že on líčí své hrdiny, jací mají býti, Euripides však, jací jsou.

4. Pakli však to nelze vyložit ani tím ani oním způsobem, možno říci: "tak se vypravuje", na př. při bájkách o bozích. Snad je nelze vypravovati ani lépe ani pravdivě, ale jest tomu tak, jak se zdá Xenofanovi - ale aspoň lze říci: "tak vypravují".

5. O jiných věcech snad nelze říci, že jsou lepší, ale skutečně byly takové, jako co praví Homer o zbrani:

oštěpy v zemi
vbodány dolním koncem jim třely,

neboť tak bylo tehdaž v obyčeji, jak jest tomu i nyní u Illyrů.

6. Co pak se týče toho, zdali někdo něco krásně nebo nepěkně řekl nebo vykonal, třeba uvažovati se zřetelem nejen k tomu, co bylo vykonáno nebo řečeno, je-li to řádné nebo špatné, nýbrž také se zřetelem k osobě jednající a mluvící, dále ke komu to bylo řečeno, nebo kdy, nebo za jakým účelem, na př. zdali k většímu dobru, aby se stalo, nebo většímu zlu, aby bylo odvráceno.

7. Otázky hledící k slovnímu výrazu možno vysvětlit na př. nářečím, na př. verš:

nejprve jejich mezky a ohaře napadal rychle;

snad nemíní Homer mezky, ale hlídače. A praví-li o Dolonovi:

postavou svou (εἶδος) byl nehezky,

nemíní tělo nesouměrné, nýbrž nepěkný obličej; neboť Krétané užívají slova εὔειδής ve smyslu krásného obličejce. A rovněž tak slovy:

silnější (ζωπότατον) namíchej víno,

nemíní víno nesmíšené jako pro pijany, nýbrž slovo ζωποτατον znamená "rychleji".

8. Jiné výrazy jsou položeny metaforicky, jako:

ostatní bohové spali, i mužové
po celou noc

a zároveň dodává:

kdykoliv na plán trojskou se zahleděl, divil se
šahmaji zvukům a pískal;

je položeno "všichni" metaforicky místo "mnozí", neboť všechno znamená velké množství. Podobně jest tomu ve verši o Velkém Medvědu:

koupelí Okeanových sám jediný účasten není;

to jest řečeno metaforicky; co jest nejznámější, pokládá se za jediné.

9. Jiné námitky se řeší změnou přízvuku, jako změnil Hippias z Thasu verš διδομεν δέ οἱ v διδόμεν δέ οἱ a τὸ μὲν οὖ χαταπόθεται ὄμβρῳ v τὸ μὲν οὖ χαταπόθεται ὄμβρῳ.

10. Některé výtky se řeší interpunkcí, jako na př. Empedoklovo:

Smrtelným ihned se stalo, co věčným se jevilo dříve,
čistě co bylo dřív, se smísilo;

po interpukci však:

čistým (se stalo), co bylo smíšeno dřív.

11. Jiné se zas řeší mnohovýznamností:

minula většina noci;

"většina" je slovo mnohovýznamné.

12. Jiné námitky se zase vyloží obyčejem řeči; vínu s vodou říká se "víno" a "mědikujci" (χαλκεῖς) služí ti, kteří zpracovávají železo. Proto se praví o Ganymedovi, že Diovi víno nalévá (οἰνοχοεῖει), ačkoliv bohové nepijí vína. Bylo by to možno vyložit také jako výraz metaforický.

Kdykoliv se bude zdát, že některé slovo značí nějaký odpor, jest radno přihlédnouti k tomu, koliký význam by mohlo míti na uvedeném místě. Na př. ve verši:

tam se zdrželo bronzové kopí

třeba uvážiti, kolikým způsobem lze zde rozuměti, že tam bylo zadrženo, anebo jak nejspíše by si to kdo vykládal. To jest pravý opak toho, co vypravuje Glaukon, že totiž lidé něco nerozvážně předpokládají a sami věc si rozhodnuvše usuzují a pak vytýkají básníku, jako by on řekl, co se zdá jim, jestliže je to v rozporu s jejich domněnkou. Takový případ jest s Ikariem. Soudí se, že pocházel ze Sparty, a zdá se podivným, že ho nenavštívil Telemachos, když přišel do Sparty. Avšak věc se má spíš tak, jak tvrdí Kefallenští; říkají, že si Odysseus vybral manželku od nich a že se její otec jmenoval Ikadios a nikoliv Ikarios. I jest pravdě podobno, že se tato výtka zakládá na omylu.

Všeobecně řečeno, věci nemožné dlužno předváděti buď na požadavky poesie, nebo na snahu po dokonalejším, nebo na obecné

mínění. Pro poesii má přednost věc sice nemožná, ale pravdě podobná, před možnou, pravdě však nepodobnou. A snad je nemožno, aby byli takoví lidé, jak je Zeuxis maloval, ale je to tak lépe; neboť vzor má vynikati. Co se pak týče věcí pravdě nepodobných, třeba je brániti obecným míněním a tím, že někdy nejsou pravdě nepodobné; neboť jest pravdě podobno, že se dějí věci i proti pravdě podobnosti. Co pak se týče věcí sobě odporujících, třeba je posuzovati tak, jak se vyvracejí důkazy v soudních řečech: zdali je obojí totéž, nebo zdali se to vztahuje k téže věci a jest řečeno v témže smyslu; proto třeba přihlížeti též k básníku samému, zdali odporuje tomu, co sám praví, nebo tomu, co rozumní lidé míní. Správná však jest výtka pro nelogičnost a špatnost, když básník bez všeliké nutnosti se jich dopustil, jako Euripides nelogičnosti při Aigeovi (v Medei), nebo špatnosti při Menealovi v Orestovi.

Výtky se tedy odvozují z pěti hledisek; vytýká se buď nemožnost nebo nelogičnost nebo škodlivost nebo odporování nebo chyba proti uměleckým zákonům. Řešení třeba bráti z uvedených druhů, kterých jest dvanáct.

Část čtvrtá

Srovnání poesie epické s tragédií

XXVI. Mohl by býti o to spor, zdali jest lepší poesie epická či dramatická. Neboť je-li napodobení méně hrubé lepší - a takové se obrací vždy k lepšímu obecnstvu - jest až příliš jasno, že hrubé jest to, které napodobuje všechno; umělec soudí, že by mu nerozuměli, kdyby sám nepřeháněl a proto dělá veliké pohyby jako špatní pištcí, kteří sebou krouží, mají-li napodobiti diskos a tahají svého náčelníka, představují-li Skyllu. Tragedie pak jest (prý) vskutku taková, jakož soudili též starší soudci o svých nástupcích; Mynniskos nazýval Kallipida opicí, poněvadž příliš přeháněl, a taková pověst šla prý o Pindarovi. A jak se tito herci mají k sobě, tak (prý) se má celé básnictví tragické k epickému. To obrací se prý k obecnstvu vzdělanému, které nikterak nepotřebuje představení, ale básnictví tragické se obrací k lidu obyčejnému; je-li hrubé, bylo by tedy chatrnější.

Na to lze odpověděti nejprve, že se to obvinění netýče básnictví, ale herectví; neboť lze přeháněti přednesem i při přednášení básní epických, jak to činil Sosistratos, i při zpívání, jak to činil Mnasis-theos Opuntský. Krom toho nelze odsuzovati každý pohyb, ba ani tanec, leda lidí nezpůsobily; to se také vytýkalo Kallippidovi a nyní jiným, že napodobují ženy rodu svobodného. Mimo to tragedie i bez představení dosahuje svého cíle, právě tak jako básně epická; neboť pouhým čtením se jeví, jak jest; a vyniká-li v ostatních věcech, není nutno, aby se jí dostalo provozování. Mimo to zasluhuje přednost proto, že má všechno jako básně epická; vždyť může i téhož metra užití a nad to má v značné části hudbu a scénickou výpravu, čímž libé city budí nejučinněji. A mimo to jest účinná i při čtení i při provozování. Jiná přednost její jest, že v kratším čase dosahuje cíle napodobení; neboť zhuštěná látka jest příjemnější než v dlouhém čase rozdrobená, na př. jako kdyby někdo Sofokleova Oidipa zpracoval v tak četných verších jako má

Ilias. Mimo to výtvar básníků epických jest méně jednotný. Důkazem toho jest, že z kterékoliv básně epické možno utvořit několik tragédií. Proto jestliže básníci epičtí zbásní jen jeden děj, buď jest stručně naznačen a jeví se useknutým, anebo je-li dlouhý v souhlase s dlouhým veršem, jeví se vodnatým. Tvrdím to i když epická báseň jest složena z více událostí. Ilias na př. má mnoho takových částí, rovněž i Odysseia, a ty části mají samy o sobě určitou velikost. A přece tyto básně jsou složeny co nejlépe a jsou především vylíčením jediného děje. Jestliže tedy tragedie těmito všemi přednostmi vyniká a nadto ještě uměleckým provedením - básně nemají totiž budití libovolnou rozkoš, ale tu, kterou jsme stanovili (kap. XIV.) - jest patrné, že jest nejdokonalejší, ježto dosahuje svého účelu více než báseň epická.

O tragédiích a básni epické, o jejich podstatě, o jejich družích a částech, v čem a jak se liší, jaké jsou příčiny jejich dokonalosti nebo nedokonalosti, o námitkách a jejich řešení tolik budiž pověděno.

Poznámky

I. *Aristoteles* jako žák *Platonův* pokládá všechna umění za napodobovací. *Platon* přičítal pravou jsoucnost jen ideám; na př. malíři, sochaři a j., napodobují tyto napodobeniny. *Aristoteles* zamítl sice *Platonovy* ideje, ale souhlasí s ním, že všechna umění jen napodobují.

Uměním, které dosud nemá společného jména, míní *Aristoteles* to, co my nazýváme krásnou literaturou. Jest pozor hodno, že již *Aristoteles* poznal spojitost mezi básněmi ve verších a básněmi v próse.

Sofron a jeho syn *Xenarchos* ze *Syrakus* (V. stol.), skládali prósu dramatické scény ze života venkovského.

Rozmluvami se Sokratem jsou míněny filosofické spisy žáků *Sokratových*, zejména *Platonovy*.

Empedokles z *Akragantu* na *Sicilii* (V. stol.), státník, prorok, filosof a lékař, hlásal svou nauku o čtyřech prvcích ve verších. Z jeho básní *Περὶ φύσεως* (O přírodě) a *Καθαρμοί* (Očisty) zachovaly se dosti rozsáhlé zbytky.

Chairemon, tragický básník (IV. stol.), jehož básně - aspoň některé - hodily se spíše ke čtení než k provozování.

II. *Polygnotos* z ostrova *Thasu*, slavný malíř, žil v 1. polovici V. století v *Athenách*; byl proslulý zejména svými historickými malbami a pokusy umístit postavy do několika plánů. Jeho osoby byly idealisovány.

Pauson žil za války peloponneské a vynikl svými žánrovými obrázky.

Dionysios z *Kolofonu* byl současník *Polygnotův*; vytykalo se mu, že i bohy maloval jako obyčejné lidi.

Kleofon, tragický básník z konce V. století, jemuž *Aristoteles* v kap. XXII. vytyká nízký sloh.

Hegemon z Thasu žil v 2. pol. V. stol. v Athenách, parodoval básně epické i tragické.

Nikochares z Athén, skladatel komedií z období přechodu mezi starou a střední komedií (V. – IV. stol. př. n. l.). Jsou zachovány zlomky z několika her. Je-li správné čtení Δειλιόδοξ, byla to parodie Iliady, ale nejednala o recích, nýbrž o zbabělcích (δειλοί).

Dithyramby byly písně sborové na oslavu bohů, na př. Apollona, Dionysa a j. Provázeny byly hudbou na dvojitou píšťalu a mimickým tancem.

Nomy byly písně, které přednášeli zpěváci, doprovázejíce se hrou na kitharu (kitharodové). Mohly opěvovati látky mythologické i jiné. Časem však se oba druhy k sobě velice přiblížily.

Timotheos z Mileta (z konce V., a ze začátku IV. stol.) vynikl zejména jako skladatel nomů. Jeho nomos Peršané, opěvující vítězství Řeků u Salaminů (r. 480 př. Kr.) objeven byl r. 1902 v Burisidě nedaleko Memfidy v Egyptě v rakvi některého Řeka. Je to nejstarší literární papyrus, který máme; pochází z konce IV. stol. př. Kr. Aristoteles připomíná v kap. XV. a XXVI. Timotheův dithyrambos Skyllu.

Filoxenos z Kythery (435 – 380), skladatel dithyrambů, byl činný v rozličných městech v Řecku, Itálii a Malé Asii. Zvlášť známý jest jeho pobyt na dvoře tyranna Dionysia staršího v Syrakusách, kde se vyznamenal svou svobodomyšlností.

III. *Epicharmos*, slavný komický básník ze začátku V. stol., narodil se na ostrově Kou a dostal se záhy do Megar sicílských. Působil hlavně v Syrakusách. Z jeho komedií zachovány jsou četné zlomky.

Chionides a *Magnes*, nejstarší komičtí básníci athenští ze začátku V. stol. O prvním svědčí lexikograf Suidas (z X. stol. po Kr.), že dosáhl první ceny r. 487, o druhém máme svědectví nápisné o stejném vítězství r. 472. Z jejich komedií máme však jen nepatrné zlomky.

IV. *Margites* byla stará parodie Iliady. Jednala o muži, o němž se tam pravilo:

přemnoho věcí on znal, leč všechny věci znal špatně.

Máme z ní skrovné zlomky. Aristoteles se mylí, domnívá-li se, že již před Homerem byly skládány básně podobné. Věc se má právě naopak. Teprve když Ilias byla všeobecně známa, mohl přijít někdo na myšlenku ji parodovati. Od Homera však *Margites* nepochází; žádný básník sám sebe neparoduje.

Homer vytvořil *napodobení dramatická* – míněny živé dialogové scény, ve kterých se události předvádějí takřka jak na divadle.

Písně fullické byly písně sborové, provázené hudbou a mimickým tancem. Zpívány byly na počest božstva plodivé úrody Faleta, jehož symbolem byl mužský úd, fallos.

V. *Archon* povolil pozdě *sbor básníku komickému*. V Athenách provozovala se dramata o slavnostech Dionysových, a to ve formě závodů. Básníci, kteří chtěli, aby jejich dramata byla provozována, musili se hlásiti u příslušného archonta; prosili, aby jim byl povolen sbor. Archon poukázal ty, které k závodům připustil, na určité bohaté občany (choregy), jejichž povinností bylo, obstarati pro ten rok sbory pro ony slavnosti. Musili opatřiti vše, čeho bylo potřebí k provozování dramat; byla to daň, kterou jim stát v určitém turnu ukládal. Kdežto pro tragedii byla choregie zavedena již počátkem V. stol., stalo se to pro komedii teprve r. 487.

Formis, komický básník, mladší než Epicharmos, působil rovněž v Syrakusách.

Krates, jeden z hlavních zástupců staré komedie attické, byl činný v polovici V. stol. v Athenách.

VI. *Zeuxis* z Herakleie (v jižní Itálii), slavný malíř z konce V. a ze začátku IV. stol. Jak Aristoteles sám svědčí v kap. XXV, maloval své postavy příliš krásné, ale, jak praví zde, nebyly náležitě charakterisovány.

VII. *Deset tisíc stadií* se rovná 1776 km; velikost úmyslně přemrštěná.

VIII. V *Odyseci* XIX. 447 nn. se vypravuje, jak mladý Odysseus, jsa přibrán od svých příbuzných na honbu, byl od kance kousnut nad kolenem; *jízva*, která mu po ráně zůstala, jest důležitým prostředkem k jeho poznání, jak u chůvy Eurykleie, tak u pastýřů Eumaia a Filoitia (XXI. 217 nn.).

Odyseus se tvářil šilným. Ve staré epické básni τὰ Κόπρια (asi ze VII. stol.), kde se vypravovaly události před počátkem *Iliady*, byla řeč též o tom, že Odysseus se tvářil šilným, nechtěje se účastniti výpravy k Troji. Řekové však si pomohli tím, že se zmocnili jeho synáčka Telemacha a hrozili, že ho usmrtí. Pak Odysseus zanechal ovšem své přetvářky.

IX. *Agathon*, slavný básník tragický z 2. polovice V. stol. Byl následníkem Euripidovým a šel v novotách ještě dále než on. Zde připomíná Aristoteles, že celý děj jeho tragedie byl vymyšlen. Titul není zcela jistý, někteří pomýšlejí na ἄνθος (květina), což se hodí dobře k látce zcela smyšlené. Jiní se domnívají, že název byl ἄνθεός (Antheus), což jest jméno Trojana, syna Antenorova, kterého podle pozdní báje Paris omylem usmrtil. Aby se z vraždy očistil, odebral se Paris do Sparty, kam ho prý uvedl sám Menelaos, jenž byl právě v Troji návštěvou. Byla by to tedy událost z doby před válkou trojskou. O Agathonovi zmiňuje se Aristoteles ještě v kap. XVIII., vytýkáje mu, že si vzal příliš rozsáhlou látku k jedné tragedii, která proto propadla, a že zavedl místo zpěvů sborových, s dějem souvislých pouze vložky, které se hodily do kterékoli tragedie.

Mitys. Určitějších zpráv o něm nemáme. Z toho, co podává Aristoteles, zdá se, že Mitys byl zabit v boji politických stran v Argu. Když se poměry uklidnily, byla Mityovi postavena čestná socha,

ale i jeho vrah dostal časem milost, tak že se směl vrátiti do vlasti. A tu byl potrestán mrtvým Mityem.

XI. Aristoteles cituje Sofokleovu tragedii, kterou my nazýváme *Oidipus král* (na rozdíl od jiného jeho dramatu "*Oidipus na koloně*"), prostě Οἰδίπους. Zde naráží na scénu, kde posel oznamuje Oidipovi, že král korintský Polybos zemřel a že Oidipus má tam převzít vládu. Ale Oidipus nechce jíti do Korintu, poněvadž by tam podle věštby delfské obcoval se svou matkou. Tu obavu zpláshuje posel tím, že mu oznámí, že není syn Polybův a Meropein, nýbrž že ho našel na Kithaironu jako odložené dítě. Ale tím způsobil pravý opak toho, co chtěl: Oidipus brzy poznal, v jakém neštěstí jest.

Lynkeus byla tragedie Theodekta z Faselidy, současníka Aristotelova. O jejím obsahu nevíme kromě slov Aristotelových zde a v kap. XVIII. nic určitého. Podle báje rozkázal Danaos svým padesáti dcerám (Danaovnám), aby o svatební noci usmrtily své manžely. Všechny tak učinily až na Hypermestru, která z lásky zachránila svého manžela Lynkea. Z tohoto sňatku vzešel syn Abas. O tom však se dověděl Danaos, zmocnil se dítěte a způsobil, že Lynkeus byl již veden na smrt. Ale najednou nastal obrat. Objevilo se asi, že Danaos jest vinen smrtí tolika mužů, nevole lidu obrátila se asi proti němu a byl usmrcen sám.

Theodektes byl tragický básník a rétor. Zemřel v Athénách ve věku 41 let. Pohřben byl na cestě do Eleusiny. Z jeho náhrobního nápisu se dovídáme, že závodil třináctkrát a že dostal osmkrát první cenu. Aristoteles si ho velice vážil; v kap. XVI. připomíná jeho tragedii *Tydeus*. Theodektes byl činný též jako spisovatel prosaický; napsal mezi jinými *Obranu Sokratovu*.

V Euripidově *Ifigenii Taurské* dává Ifigenie Pyladovi dopis, ve kterém oznamuje, že žije a že byla zachráněna Artemidou samou do Tauridy; dopis má Pylades odevzdati jejímu bratru Orestovi. Pylades se obrátí k svému druhu a praví: Oreste, odevzdávám ti dopis

tvé sestry. Orestes hlásí se hned k Ifigenii a chce ji jako sestru obejmouti. Ale Ifigenie nechce věřit, že by to byl její bratr, proto musí Orestes podat o tom důkazy. Připomíná jí, které scény z osudů rodu Atreova sama vetkala v roucho, je mu známo, že byla do Aulidy vlákána pod záminkou, že bude slaviti sňatek s Achilleem, a zejména ví také, že v její dívčí komnatě bylo chováno jako vzácná památka kopí, které patřilo praotci rodu Pelopovi.

XII. Kapitola tato pokládala se dříve za pozdější přídavek. Novější kritikové však se asi právem rozhodují pro její pravost. Kdežto dříve vykládal Aristoteles všeobecné zásady, kterými se mají řídit tragičtí básníci při skladbě děje, jedná zde stručně o formě, kterou měla tehdy tragedie. Výklad tento jest pro nás cenný svou terminologií.

XIII. *Thyestes*, syn Pelopův svedl Aeropu, manželku svého bratra Atrea. Ten se mu za to krutě pomstil; zabil totiž Thyestovy syny Tantala a Pleisthena a předložil mu maso jejich při hostině. Thyestes to poznal a pojal krutou nenávist proti bratru.

Alkmeon, syn Amfiarův. Když Polyneikes chystal výpravu "sedmi proti Thebám", chtěl, aby též Amfiaros se boje účastnil, ale Amfiaros, jsa nadán věštným duchem, věděl, že výprava dopadne nešťastně, i skryl se. Tu Polyneikes podplatil krásným zlatým šperkem Amfiarovu manželku Erifylu, a ta prozradila jeho úkryt. Amfiaros pak se musil výpravy účastnit, nechtěje být pokládán za zbabělce, avšak uložil synu svému, aby Erifylu za zradu potrestal. Alkmeon tak učinil, ale byl potom jako matkovrah stíhán Erinyemi. Jeho očistění a jeho další osudy poskytly tragikům řeckým vhodné látky, kterou volně zpracovali.

Meleagros, syn Oineův a Althain, zamiloval se do krásné lovkyně Atalanty a přikl jí cenu v lovu na kance kalýdonského. Když mu to bylo vytýkáno od bratrů jeho matky, zabil je, začož vlastní matka ho proklela; dala totiž do ohně poleno, na němž záležel život

Meleagros; jakmile shořelo, byl mrtev. Jeho osud se stal látkou mnohých tragedií řeckých.

Telefos byl plodem tajné lásky mezi Augou, dcerou Teuthranta, krále v Mysii, a Heraklea. Byl od matky odložen a od laňky odkojen. Když dospěl, pomáhal Teuthrantovi v boji proti nepřátelům, začož měl dostati za manželku jeho dceru Augu, tedy svou matku. Ta však se tomu vzpírá a chce Telefa usmrtiti; když se to nepodaří, chce zase on ji usmrtiti, ale tu se zjeví Herakles a oznámí jim, jak se věci mají. Také tato látka dala podnět mnohým básníkům řeckým k složení tragedií.

XIV. *Astydamas*, slavný tragický básník IV. stol. složil prý 240 tragedií a dosáhl třináctkrát první ceny. Atheňané postavili mu v divadle čestnou sochu. Obsah jeho *Alkmeona* je zcela neznámý. Aristoteles nemůže zde narážeti na to, že Alkmeon usmrtil svou matku; neboť to učinil s plným vědomím. Proto pomýšlejí někteří na to, že snad Alkmeon obcoval se svou neznámou dcerou, která mu byla prodána jako otrokyně; ale věc jest nejistá.

Telegonos, syn Odysseův a Kirčín. Když dospěl, šel hledat svého otce a přišel na Ithaku. Odysseus postavil se proti němu, pokládaje ho za vetřelce, a byl od něho - nepoznán - v boji zabit rohem narvala. "Raněný Odysseus" bylo nejspíše drama Sofokleovo.

V Sofokleově *Antigoně* chtěl *Haimon*, syn Kreonta, vládce thebského, osvoboditi svou nevěstu Antigonu z kobky, kde měla na rozkaz Kreontův zemřítí hladem. Ale přišel pozdě; Antigona se zatím ve vězení oběsila. Když pak Kreon, změniv své smýšlení, přišel sám, aby Antigonu propustil, tasil proti němu jeho syn meč, ale Kreon se včas vyhnul. Tato scéna se však neodchrávala na jevišti, nýbrž o tom se diváci dověděli jen z vypravování poslova.

Látka *Kresfonta* Euripidova byla asi tato: Polyfontes zmocnil se vlády v Messenii, zabiv tamějšího krále. Ale královně Meropě podařilo se zachrániti svého synáčka Kresfonta do ciziny, sama se

však musila státi manželkou vrahovou. Polyfontes boje se pomsty Kresfontovy, stanovil velkou cenu na jeho zavraždění. Když Kresfontes dospěl, soudil, že bude moci nejlépe pomstu svou vykonat, bude-li se vydávat za svého vlastního vraha. Polyfontes mu uvěřil, ale věřila tomu také Merope a málem by byla svého syna usmrtila. Ale včas došlo k poznání mezi nimi, načež Kresfontes zabil Polyfonta a sám se ujal vlády nad říší otcovskou.

Helle. Ani autor, ani obsah této tragedie není znám.

XV. *Menelaos* v Euripidově *Orestu* jest líčen jako špatný člověk; slíbil Orestovi, že se za něho přimluví ve shromáždění lidu, ale pak nepromluvil v jeho prospěch ani slova.

Skylla, sborová báseň Timothea Miletského, obsahovala nedůstojný nářek Odyssea, když byl uchvácen od Skyilly.

V Euripidově *Melanippě moudré*, jednalo se o tuto věc. Hrdinka tragedie porodila Poseidonovi tajně dvojčata a ukryla je ve stáji, kde kráva kojila. Otec Melanippin chce je obětovat, ježto je pokládá za zřůdu, a ukládá Melanippě, aby je ozdobila jako žertvu. Tu má Melanippa filosofickou řeč o tom, že v přírodě nic zřůdného se nerodí, a dokazuje, že jsou to děti některé dívky, která je odložila.

V první části Euripidovy *Ifigenie v Aulidě* pláče hrdinka, když se doví, že místo sňatku s Achilleem čeká ji smrt; padá k nohám svému otci a prosí o život. Ale, když se doví, že na jejím obětování závisí odplutí vojska z Aulidy a potrestání Trojanů, praví, že jest ochotna zemřít. Aristotelův úsudek jest v této věci příliš přísný; my naopak vidíme v tomto vývoji povahy přednost dramatu.

V Euripidově *Medei* jest rozuzlení provedeno tím, že Medeia odjede na voze draky taženém, který jí poslal její děd Helios.

V II. zpěvu *Iliady* Agamemnon, chtěje zkoušet bojovnost svého vojska, navrhne, aby odpluli domů, ježto marně dobývají již devět let Iliu. Proti jeho očekávání chystají se Achajové ihned k odplutí, i jest třeba, aby Athena sama proti tomu zakročila.

V Sofokleově *Oidipu* zdá se Aristotelovi pravdě nepodobným, že by se Oidipus po celou dobu svého kralování nedověděl, jak zahynul jeho předchůdce Laios. Ale věc ta netyká se vlastního děje.

XVI. *Ze Země zrození*. Mínění jsou nejstarší obyvatelé Theb, kteří se zrodili z kančích zubů, které Kadmos zasel, a proto se nazývali *Επαρτοί* (Zasetí). Měli prý na těle znamení v podobě kopí. Aristoteles zde cituje verš neznámého básníka.

Karkinos, nejspíše mladší, tragický básník ze IV. stol., nazval bělostné znamení, které měli všichni z rodu Pelopova na rameni, "hvězdou". O původu toho znamení vypravovala se tato báj: Tantalos, král v Sipylu v Lydii, byl miláčkem bohů, ale nedovedl si toho vážit. Když k němu jednou bohové zavítali na hostinu, předložil jim maso svého syna Pelopa, kterého zabil, na kusy rozsekal a uvařil. Ale bohové prohlédli jeho čin a jídla se nedotkli, toliko Demeter, zarmoucená pro únos své dcery Persefony, pojedla z jednoho ramene. Když pak Hermes na rozkaz Diův tělo Pelopovo v kotli znovu svařil, obživl Pelops a byl krásnější než dříve. Na místo, které chybělo, dali mu bohové slonovinu, a od té doby se všichni z rodu Pelopova vyznačují bílým znamením na rameni.

Tyro porodivše Poseidonovi tajně dvojčata, odložila je v košíku, který zanechala na břehu řeky. Iioši však nezahynuli, nýbrž byli vychováni od pastýřů. Dospěvše, setkali se se svou matkou, která byla velice týrána zlou macechou Sidero; byli od ní podle onoho košíku poznáni a osvobodili ji. Sofokles složil dvě tragedie o této látce; jedna z nich jest zde míněna.

Odyssea poznala jeho chůva Eurykleia po jizvě, když mu umývala nohy, kdežto pastýřům svou ránu Odysseus sám ukázal.

Tereus, král thrácký, dostal od krále athenského Pandiona, odměnou za pomoc ve válce jeho dceru Proknu za manželku. Ačkoli mu porodila syna Itya, zahořel láskou k její sestře Filomele, znásilnil ji, ba vyřízl jí jazyk, aby nemohla prozraditi, čeho se na ni dopustil. Avšak Filomele vetkala svůj osud do roucha, které tajně

poslala své sestře. Obě se pak pomstily Tercovi tím, že zabily jeho syna a předložily mu jej k hostině. Potom byli všichni proměněni v ptáky, Tereus v jestřába (nebo dudka), Prokne v slavíka a Filomela ve vlaštovku.

Dikaiogenes, dithyrambický a tragický básník IV. stol. V jeho Kypriích (οἱ Κύπριοι) byla scéna, ve které Teukros, od svého otce Telamona ze Salaminu vypuzený, vrátil se po jeho smrti nepozorován z Kypru do vlasti; užřev obraz svého otce zaslzel a tím byl poznán.

Vypravování u Alkinoou nazývají se zpěvy Odysseie IX. - XII., kde Odysseus na žádost krále Alkinoou vypravuje knížatům fáiackým svá předešlá dobrodružství.

Odysseus u Homera slzí, když pěvec Demodokos pje o dřevěném koni a dobytí Troje a při tom jej sama výslovně jmenuje (Odys. VIII. 521 nn.).

V Aischylových *Choeforách* soudí Elektra dosti naivně z toho, že našla na hrobě Agamemnonově kadeř, která se podobá jejím vlasům a ze stop, které se podobají jejím nohám, že přišel do Argu její bratr Orestes, aby pomstil smrt svého otce.

O *Theodektovi* a jeho tragedii Lynkeus v. pozn. ke kap. XI. Co bylo předmětem tragedie o Tydeovi, nevíme.

O dívkách v básni o synech *Fineových* není nic známo.

Kdo složil tragedii *Odysseus Iživý posel*, není známo, také nevíme, o jaké poznání tam šlo. Text tohoto místa jest ostatně nejistý; jeden rukopis (Riccardianus č. 46.) podává text rozšířený, ale ani z něho nejsme moudřejší.

XVII. O Karkinově tragedii *Amfiaraos* nevíme nic bližšího. Chyba, které se Karkinos dopustil, byla asi v tom, že nechal svého reka před očima diváků odejít z chrámu, ačkoliv se v pozdějších scénách předpokládalo, že tam dosud jest.

V Euripidově *Ifigenii Taurské* dostal Orestes od Apollona rozkaz, aby se očebral do Tauridy a přinesl odtud do Attiky

starobyrou, s nebe spadlou sochu Artemidinu; pak teprve, že bude konec jeho útrapám. Šílenství Orestovo, způsobené Erinyemi, slouží u Euripida k tomu, aby mohla Ifigenie králi Thoantovi namluvit, že Orestes i Pylades musí být dříve, a to na moři, očištěni z vraždy, jinak, že by oběť nebyla bohyni milá.

XVIII. *Jak bylo řečeno*. Zde musíme uznati nejspíše nedopatření Aristotelovo; neboť v kapitolách předešlých nic takového není.

Tragedie o *Aiantovi* a *Ixionovi* složili mnozí básníci řečtí. U Aianta byl předmětem tragedie jeho spor s Odysseem o zbraň Achilleovu, kterou po smrti Achilleově věnovala jeho matka Thetis Řekům s tím, aby ji dali nejstatečnějšímu rekovi. Řekové ji dali Odysseovi, ježto svými radami způsobil největší škody Trojanům. Ale tím byl uražen Aias, jenž se pro své činy válečné pokládal za nejstatečnějšího. Zešlel a pak se sám usmrtil. Z tragedií o Aiantovi zachována jest jen Sofokleova.

Ixion byl typem násilníka, jenž byl za své činy v podsvětí přísně potrestán. Tělo jeho bylo vpleteno v kruh, jenž se stále otáčel. Tragedie o Ixionovi dávaly možnost předvésti hrůzné scény z podsvětí.

Ženy z Fthie byla tragedie Sofokleova, jednala o Achilleovi, avšak nic bližšího o ní nevíme.

Peleus byla tragedie Sofokleova, která jednala o osudech, které stihly otce Achilleova Pelea, když byl ve stáří vypuzen ze své říše.

Dcery Forkyovy jsou obludy Graie a Gorgony, s kterými musil zápasit Perseus. Zdá se, že jest tu míněno spíše nějaké drama satyrské než tragedie.

Z tragedií o *Prometheovi* zachoval se nám Aischylův *Prometheus upoutaný*, jenž byl částí trilogie. Ten jest dobrým příkladem tragedie, která vyniká bohatou scénickou výpravou. Hned na začátku jest přivlečena na jeviště obrovská figura Titana Promethea, jenž jest ke skále upoután, pak se objeví na okřídleném voze sbor Okeanoven a potom Okeanos sám na okřídleném koni, po jeho odchodu přijde tam šílená Io, od žárlivé Hery v krávu proměněná, a

na konci propadne se Prometheus i s Okeanovkami za hřmění a blýskání do podsvětí.

Co již častokrát bylo řečeno - opětne nedopatření Aristotelovo anebo spíše důkaz toho, že zachovaný spis předpokládá ústní výklady.

Která tragédie Agathonova však pro uvedenou vadu propadla, není známo.

Sisyfos byl starým typus prohnaného a ničemného člověka.

XIX. *Protagoras* z Abdery, nejznamenitější ze sofistů V. stol., žil v Athenách, přítel Periklův. Zabýval se státovědou, výchovou, teorií poznání, matematikou. Byl prvním filosofem, jenž se počal obírat grammatikou. Není divu, že v leccěms pochybil.

XX. Čtouce kapitolu tuto a následující, mějme na mysli, že jest to nejstarší, nám zachovaný pokus o soustavnou grammatiku, jenž nám ovšem nemůže již vyhovovati.

XXI. *Hermokaikoxanthos*, slovo složené, značící tři řeky v Malé Asii, z nichž Hermos teče v Lydii, Kaikos v Mysii a Xanthos (nebo Skamandros) v Troadě. Co však touto složeninou bylo míněno, nevíme; rovněž není známo, kdo jest jejím původcem.

Metafora z druhu jednoho na jiný druh. Příklady vzaty jsou z Empedoklovy filosofické básně *Očisty*. V druhém dokladě se jedná o načerpání vína z měsidla bronzovou naběračkou, což je vyjádřeno velmi směle tak, jakoby naběračka uřezávala nebo utínala víno.

XXII. *Sthenelos* byl básník tragický; nezázivnosti jeho veršů posmíval se Aristofanes.

Hádanka o sázení baňky připisovala se Kleobulině, dceři Kleobula, jednoho z t. zv. sedmi mudrců.

O *Eukleidovi* starším nevíme nic krom toho, co zaznamenal zde Aristoteles. Jeho verš s úmyslnými metrickými chybami parodují

volnost Homerovu; jsou obsahově prázdné, druhý dokonce v té formě, jak jest zachován, není srozumitelný.

Arifrades, muž jinak neznámý. Výtky, které činil básníkům, právem odmítá Aristoteles; neboť taková byla řeč básníků řeckých již od Homera.

Filoktet, syn Poiantův, byl na výpravě Řeků proti Troji uštknut zmijí; poněvadž rána hnísala a Filoktet svými nácky rušil oběti, byl opuštěn a zanechán na ostrově Lemnu. Teprve ke konci desátého roku války, když padl i Achilleus, rozpomenuli se Řekové na něho, poněvadž byla dána věštba, že bez jeho luku, který patřil dříve Herakleovi, není možno Troje dobýt. Avšak Filoktetes rozhněval se na Řeky, že ho v neštěstí opustili, a nechtěl jim pomoci. Jak Aischylos, tak Euripides a Sofokles složili tragédie, ve kterých se jednalo o pokusech Řeků přimět Filokteta, aby se odebral k Troji.

Verš *Homerův* první jest z *Odyseie* IX. 515. Když se Polyfem doví, že Odysseus to byl, jenž ho oslepil, praví, že mu ten osud byl dávno věštěn, ale že si představoval Odyssea jako reka velkého, krásného a silného, nikoliv jako nepatrného človíčka. Druhý verš je z *Odyss.* XX. 259, kde Telemachos vykazuje svému otci Odysseovi, v žebráka proměněnému, skromné místo v hodovní síni.

XXIII. *Bitva s Karthagiňany*. Míněna jest porážka Karthagiňanů u Himery, kterou jim způsobil Gelon, samovládce syrakuský, s Theronem. Podle Herodota (VII. 166) byla tato bitva svedena týž den, kdy byli poraženi Peršané u Salaminy (r. 480 př. Kr.).

Kyprie, stará epická báseň o jedenácti knihách asi ze VII. stol. př. Kr., opěvující kruh bájí trojských od toho okamžiku, kdy se Zeus rozhodl vzbudit válku trojskou, do počátku desátého roku té války, a to až do toho okamžiku, kdy počíná děj *Iliady*. Za skladaatele jejího pokládal se Stasinos (neb Hegesinos), ale přičítala se též Homerovi.

Malá Ilias, epická báseň asi ze VI. stol. opěvala události z konce války trojské.

XXIV.

Počet tragedií. O Velkých Dionysiích provozovalo se v době květu poesie dramatické tři dny po sobě po třech tragediích (a jednom dramatu satyrském).

Pronásledování Hektora Achilleem popisuje Homer v XXII. zpěvu Iliady.

Umývání nohou nazývá se ta část Odysseie, kde stará chůva Eurykleia umývá na rozkaz Penelopin nohy neznámému žebrákovi a pozná v něm podle jizvy na noze svého pána Odyssea. Je to nynější zpěv XIX. Zde však jest míněna jiná scéna téhož zpěvu (v. 164 nn.), kde se Odysseus vydává Penelopě za Aithona, krétského přítele Odysseova, a popisuje jeho šat tak věrně, že Penelopa opravdu věří, že se setkal s jejím manželem.

V Sofoklově *Oidipu* pátrá rek teprve po mnoha letech, jak zahynul jeho předchůdce Laios.

V Sofoklově *Elektře* dovídá se Klytimestra o tom, že Orestes zahynul při hrách pythických, od zvláštních poslů, kteří přinášejí popelnici (s domnělým) jeho popelem, ačkoli se mohla o jeho smrti; kdyby byla pravdivá, dozvědět mnohem dříve od kteréhokoli účastníka oněch her. Ba z toho, že jí o smrti Orestově nic nebylo před tím oznámeno, mohla dokonce načerpat nedůvěru k poslům.

V Aischylových *Mysech* přišel Telefos, jenž zabil v Tegei (v Arkadii) své strýce, do Mysie, aby se tam zvláštními obřady z vraždy očistil. Po celou cestu nepromluvil ani slova.

V XIII. zpěvu *Odysseie* se vypravuje, že plavci fáiáci vynesli Odyssea spícího z lodi na břeh Ithaky. Aristoteles se pozastavuje nad tím, že se Odysseus při tom neprobudil.

XXV. *Omyl s parohatou laní* přihodil se několika básníkům řeckým: Anakreonovi, Pindarovi, Sofokleovi a Euripidovi..

Xenofanes z Kolofonu v Malé Asii, filosofický básník VI. stol., předchůdce elejské školy, tvrdil, že nemůžeme nic určitého o bozích vědět.

Řešení 5. Oštěpy ... trčely - Naráží se tu na Il. X. 152n., kde se vypravuje, že druhové Diomedovi, hlídající v noci tábor řecký, měli oštěpy do země vražené nikoli hrotem, ale dolejšším koncem ratiště.

Řešení 7. Míněn jest Iliady I. v. 50. Zde se Aristoteles mylí. Homer mluví o moru, který seslal na Řeky Apollon, protože byl těžce uražen Chryses. Mor zachvátil nejprve zvířata (mezky, psy), pak teprve lidi.

O *Dolonovi* je řeč v Il. X. 316; zde je výklad Aristotelův správný.

Řešení 8. Zde se jedná o začátek X. zpěvu Iliady, kde praví Homer o Agamemnonovi, že kdežto ostatní spali, on starostí spát nemohl. Zde žádného odporu není a výklad, že by "všichni" mělo význam "mnozí" je nejen zbytečný, nýbrž zcela nemožný. Mimochodem řečeno, Aristoteles, cituje nejspíše z paměti, uvádí nejprve počátek II. zpěvu Iliady, kde jsou podobná slova řečena o Diovi.

Řešení 9. Hippias z Thasu, vykladač Homera, jinak neznámý. První změnou měl být Zeus sprostěn výtky, že poslal Agamemnonovi lživé poselství; neboť pak přešla vina na Sen. Tento verš hodí se jen na začátek II. zpěvu Iliady, ale v našich rukopisech není.

Řešení 11. Týče se Homerovy Iliady X. 252 n., kde se praví zcela jasně, že minula většina noci, totiž dvě třetiny, tak že zbývá jen třetina. Někteří vykladači starověcí však mylným spojováním slov přikládali tomu místu smysl: "minuly více než dvě třetiny noci" a pak ovšem se divili, že se dále praví, že zbývá ještě třetina.

Aristoteles má na mysli Il. XX. 267, kde se praví o *kopí Aineově*, že nemohlo prorazit štít Achilleův, poněvadž je zdrželo zlato, dar Hefaistův. Nicméně prorazilo kopí přece dvě vrstvy štítu a zbyly ještě tři vrstvy nedotčené. I pozastavovali se někteří nad tím, že by zlatá vrstva, která zajisté byla štítu okrasou, ležela uprostřed. Ale slova Homerova nemohou mít jiný smysl, než že na první, vrchní zlaté vrstvě zeslabila se síla kopí tak, že prorazilo pouze dvě vrstvy, totiž první zlatou a druhou bronzovou.

Glaukon, vykladač Homera, jinak neznámý.

Telemachos, pátraje po svém otci, přišel podle Homera (Odyss. zp. IV.) též do Sparty, kdež byl hostem krále Menelaa. Divili se kritikové, proč se nezastavil u svého dědečka Ikaria, otce své matky, jenž pocházel ze Sparty. I vymýšlely se proto rozličné výklady.

Osoba *Aigeova* v *Medei* je zcela zbytečná, protože *Medeia* jeho pomoci nepotřebuje, majíc po ruce okřídlený vůz *Heliův*, na kterém odjede.

XXVI. *Mynniskos* z Chalkidy na Euboi, slavný herec tragický. Hrál v tragediích Aischylových a ještě r. 422 byl činný. Jako zástupce starší generace herecké díval se s pohrdáním na herce *Kallippida*, současníka *Sokratova* a *Alkibiadova*.

Editorská poznámka

Pro reedici *Poetiky* jsme se rozhodli použít překladu Františka Groha, který vyšel roku 1929 ve Společnosti přátel antické kultury v Museionu - sbírce překladů redigované Otakarem Jiránim. Tento překlad je dodnes srozumitelný, navíc je doplněn i základními pojmy v řecké abecedě. Ponechali jsme proto prakticky všechny termíny i vlastní jména v původním stavu, pouze slova *tragoedie*, *komodie* a *rhythmus* byla přepsána jako *tragedie*, *komedie* a *rytmus*. Beze změny je též takřka celý původní poznámkový aparát. Bude-li zájem a finanční prostředky, rádi samozřejmě vydáme i komentáře k *Poetice* jako zvláštní publikaci.